

μετάφραση Γιώργου Κοτζιούλα, εκδόσεις ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ-ΠΑΙΔΕΙΑ

Όσοι αναρωτιούνται για τον τρόπο σκέψης των Άγγλων στις ημέρες του Brexit και του Bremain δεν

Ένα από τα πιο ενδιαφέροντα, κατά πολλούς το κορυφαίο, μυθιστορήματα του Ντίκενς είναι τα “Δύσκολα Χρόνια”. Γραμμένο το 1854 αποτυπώνει την σύγκρουση ανάμεσα στον τεχνοκρατικό και τον ανθρωπιστικό τρόπο παιδείας και ζωής, ανάμεσα στο οικονομοκεντρικό και το ανθρωποκεντρικό πρότυπο, ανάμεσα στον αστική-καπιταλιστική πορεία και το αίτημα της κοινωνικής δικαιοσύνης.

Από την μία οι υπερόπτες Γκρανγκράιντ και Μπαουντερμπάη και ο περίγυρός τους. Η ξεπεσμένη ψευτοαριστοκράτισσα κ. Σπάρσιτ, ο αποτυχημένος πολιτευτής κ. Χαρτχάουζ που επιθυμεί, για να διασκεδάσει την ανία της ζωής του, να ξελογιάσει την Λουίζα Γκρανγκράιντ, ο Τομ Γκρανγκράιντ που αρνήθηκε την επιθυμία του να είναι ελεύθερος για να ενταχθεί στην ανώτερη κοινωνία με μοναδικό κριτήριο το χρήμα, ο συνδικαλιστής Σλάκμπριντζ που ξεχνά ότι η κοινωνική δικαιοσύνη δεν συνεπάγεται την στέρηση της ελευθερίας του ατόμου, η δυστυχισμένη αλκοολική γυναίκα του Στέφανου Μπλάκπουλ, η οποία δεν τον αφήνει ελεύθερο.

Από την άλλη οι ταπεινοί ήρωες που ηττώνται πανηγυρικά στην αναμέτρηση της ισχύος, αλλά νικούνε γιατί έχουν νόημα ζωής και αξίες που τους κάνουν να αισθάνονται ότι αξίζει να ζούνε. Ο Στέφανος Μπλάκπουλ, ο οποίος προτιμά να δυστυχήσει στην μοναξιά παρά να απαλλαγεί με ανήθικα μέσα από τις δεσμεύσεις του τόσο έναντι της θρησκείας που τον πάντρεψε με την αλκοολική γυναίκα, όσο και απέναντι σε έναν ανάλγητο εργοδότη όπως είναι ο Μπαουντερμπάη, ο οποίος δεν τον αφήνει να συμπαρασταθεί στους άλλους

εργάτες. Η προσωποποίηση της αγάπης Ραχήλ, η οποία αγαπά μέχρι θανάτου τον Στέφανο και θυσιάζει τα συναισθήματά της για να μην προσβάλει την ηθική μιας κοινωνίας όπου μόνο οι φτωχοί σέβονται τις αξίες. Η Σίση, η οποία θα μείνει πιστή στον ανίκανο να την μεγαλώσει πατέρα της γιατί σέβεται την οικογένεια, και θα αρνηθεί να ταυτιστεί με την κενότητα μιας παιδείας στην οποία τα νούμερα αριθμούν και οι άνθρωποι δεν έχουν καμία αξία. Ο Μίστερ Σλήρη, ο αγράμματος επικεφαλής ενός τσίρκου, ο ψευδός ομιλητής, ο άνθρωπος όμως με καρδιά γεμάτη αγάπη και μια αυθεντική αρχοντιά.

Στην μέση των δύο κόσμων η Λουίζα Γκρανγκράιντ- Μπαουντερμπάη, η οποία θυσιάζεται για να είναι ευτυχισμένος ο αδερφός της και για να επιβεβαιωθεί η αξία του εκπαιδευτικού συστήματος του πατέρα της, αλλά διαπιστώνει ότι η ανθρώπινη ψυχή ζητά το δικό της νόημα, που έγκειται στο μοίρασμα, την αγάπη, την πρόταξη των σχέσεων με τους άλλους, την χαρά μέσα από την απλότητα και την καλοσύνη και όχι τον κυνισμό του συμφέροντος.

Το μήνυμα του Ντίκενς είναι προφητικά διπλό: από την μία η Ευρώπη των υπερήφανων και υπεροπτών, η Ευρώπη των αριθμών, της αδιαφορίας για την ανάγκη των ανθρώπων να έχουν ταυτότητα που να λαμβάνεται υπόψιν από όλους και ιδίως τους ισχυρούς, η Ευρώπη της εκμετάλλευσης των γυναικών, των παιδιών, των εργατών που παλεύουν στα εργοστάσια και τα ανθρακωρυχεία για ένα κομμάτι ψωμί. Από την άλλη η Ευρώπη των ταπεινών, που θέλει να σεβαστεί αξίες όπως αυτές της οικογένειας, της αλληλεγγύης, της κοινωνικής δικαιοσύνης, μα, πρωτίστως, της ελευθερίας. Πρόγευση του μελλοντικού πεδίου σύγκρουσης ανάμεσα στις δυο Ευρώπες η βικτωριανή Αγγλία του συγγραφέα. Το εκπαιδευτικό σύστημα που παράγει τεχνοκράτες, οικονομολόγους, οπαδούς της με κάθε θυσία προόδου, πραγματιστές ή το εκπαιδευτικό σύστημα στο οποίο όλα χρειάζονται μα πιο πολύ ο άνθρωπος που ονειρεύεται, που αγαπά, που χαίρεται να συνυπάρχει, να είναι ελεύθερος!

“Δύσκολα χρόνια” επιγράφει το μυθιστόρημά του ο Ντίκενς. Γνωρίζει ότι η επιλογή του κόσμου θα είναι η πρώτη Ευρώπη. Ο ίδιος όμως, χωρίς να μπορεί να αντιστρέψει το ρεύμα, επιμένει να αναφωνεί ότι είναι στο χέρι του καθενός να δώσει την σύνθεση με την άλλη Ευρώπη. Όχι μόνο ως αντίβαρο, αλλά ως την Ευρώπη που μπορεί να γίνει σπίτι και για τον τελευταίο πολίτη της, όπως επίσης και για εκείνους που δεν αναζητούν απλώς ένα κομμάτι ψωμί, αλλά την μοναδικότητα της ελευθερίας.

Ένα απόσπασμα, από τα πιο χαρακτηριστικά, ας μας προβληματίσει.

“-Κοινωνική ευημερία. Και είπε: “Ας υποθέσουμε τώρα πως αυτή η τάξη είναι μια κοινωνία και πως σ’ αυτήν την κοινωνία υπάρχουν πενήντα εκατομμύρια δραχμές. Δε θα πρέπει να παραδεχτούμε πως αυτή η κοινωνία ευημερεί; Η μαθήτριά νούμερο είκοσι τι λέει; Δεν ευημερεί αυτή η κοινωνία και δεν είναι κι η ίδια ευτυχισμένη μέσα σ’ αυτή;”

-Και τι απάντησες; ρώτησε η Λουίζα.

-Δεσποινίς Λουίζα, απάντησα πως δεν ήξερα. Νόμισα πως δεν μπορούσα να ξέρω αν αυτή η κοινωνία ευημερούσε ή όχι κι αν εγώ ήμουν ή δεν ήμουν ευτυχισμένη, αφού δεν ήξερα ούτε ποιος είχε τα λεφτά ούτε αν είχα κι εγώ απ’ αυτά μερτικό. Με αυτό, φαίνεται, δεν έχει να κάνει. Κι ούτε έχει καμιά σχέση με τα νούμερα, είπε η Σίση σκουπίζοντας τα μάτια της.

- Έπεσες σε ένα μεγάλο λάθος, παρατήρησε η Λουίζα.

- Μάλιστα, δεσποινίς Λουίζα, τώρα το βλέπω κι εγώ. Ύστερα, ο κ. Μακ Τσοκουμτσάιλντ είπε πως θα με ξαναδοκιμάσει. Ρώτησε λοιπόν: “Η τάξη αυτή του σχολείου είναι μια απέραντη πολιτεία, με ένα εκατομμύριο κατοίκους, κι απ’ αυτούς μονάχα είκοσι πέντε πεθαίνουν στους δρόμους από την πείνα τον χρόνο. Τι έχετε να παρατηρήσετε γι’ αυτήν την αναλογία;” Απάντησα πως κατά τη γνώμη μου- και δεν μπορούσα να σκεφτώ άλλη καλύτερη- θα ’ταν το ίδιο σκληρή γι’ αυτούς που πεθαίνουν από την πείνα, είτε ένα εκατομμύριο είναι οι κάτοικοι είτε χίλιοι. Κι αυτό όμως ήταν λάθος.

- Και βέβαια ήταν.

- Τότε ο κ. Μακ Τσοκουμτσάιλντ είπε πως θα με δοκίμαζε άλλη μια φορά. Και ρώτησε: “Σύμφωνα με μια στατιστική θαλασσιών δυστυχημάτων, από εκατό χιλιάδες πρόσωπα που έκαναν μέσα σ’ ορισμένο χρονικό διάστημα μακρινά θαλασσινά ταξίδια, μονάχα πεντακόσια πνίγηκαν ή κήκαν ζωντανά. Πόσο τοις εκατό είναι η αναλογία των θανάτων;” Κι εγώ, δεσποινίς, είπα- εδώ η Σίση αναλύθηκε σε λυγμούς σαν να εξομολογιόταν, με μεγάλη συντριβή, το μεγαλύτερό της αμάρτημα-, είπα πως αυτό δεν είχε καμιά σημασία.

-Καμιά, Σίση;

-Καμιά, δεσποινίς, για τους συγγενείς και τους φίλους αυτών που σκοτώθηκαν. Δε θα μάθω γράμματα ποτέ μου, είπε η Σίσση. Και το χειρότερο είναι πως, μόλο που ο καημένος ο πατέρας μου ήθελε τόσο πολύ να με μορφώσει και το θέλω κι εγώ, για να τον ευχαριστήσω, φοβάμαι πως δεν μ’ αρέσουν καθόλου τα γράμματα. (“Δύσκολα Χρόνια”, σελ. 102-104).

Σε μια εποχή στην οποία η ατομική ηθική δεν ενισχύεται εύκολα ούτε από την πολιτεία διά της εφαρμογής των νόμων, ούτε από την παιδεία διά της καλλιέργειας ενός ισορροπημένου σχολείου ανάμεσα στην τεχνοκρατία και τον ανθρωπισμό καθώς ο τελευταίος θεωρείται άχρηστος, ούτε από την θρησκεία διά του παραδείγματος της αγάπης και της λυτρωτικής παρηγοριάς, κάποτε με θυσία της ακρίβειας, από τους ταγούς της, ο λογοτέχνης λειτουργεί αφυπνιστικά για τις συνειδήσεις μας!

π. Θεμιστοκλής Μουρτζανός

Κέρκυρα, 2 Απριλίου 2019

Εστάλη στην ΟΔΥΣΣΕΙΑ,2/4/2019, #ODYSSEIA